

ТУРИСТИЧНІ КЛАСТЕРИ В ОЗДОРОВЧОМУ ТУРИЗМІ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті висвітлюються питання розвитку оздоровчого туризму в Одеській області. Аналізуються види кластерів, які можуть утворюватися ситуаційно або в залежності від мети підприємницької діяльності. Наводяться позитивні приклади створення туристичної картки гостя області. Аналізуються варіанти привабливості такого маркетингового заходу як «Одеса за півціни», до якого фактично входять різні підприємницькі структури і таким чином створюють кластер.

Підприємства туристичного бізнесу, об'єднавшись в туристичний кластер у межах регіону, отримують змогу ефективніше відстоювати свої інтереси на рівні місцевих органів влади, а також брати участь у великих інвестиційних програмах.

Важливими аспектами є розроблення і вдосконалення законодавчої бази організації туристичних кластерів в Україні, становлення системи навчання і підготовки фахівців зі створення і запровадження кластерної моделі у сфері туризму з урахуванням потреб і перспектив розвитку регіонів.

Ключові слова: туризм, кластери, туристичні кластери, ситуаційні кластери, туристичний бізнес.

Михайлюк Елена

ТУРИСТИЧЕСКИЕ КЛАСТЕРЫ В ОЗДОРОВИТЕЛЬНОМ ТУРИЗМЕ ОДЕССКОЙ ОБЛАСТИ

В статье освещаются вопросы развития оздоровительного туризма в Одесской области. Анализируются виды кластеров, которые могут образовываться ситуационно или в зависимости от цели предпринимательской деятельности. Приводятся положительные примеры создания туристической карты гостя области. Анализируются варианты привлекательности такого маркетингового хода, как «Одесса за полцены», в который фактически входят различные предпринимательские структуры и таким образом создают кластер.

Предприятия туристического бизнеса, объединившись в туристический кластер в пределах региона, получают возможность эффективнее отстаивать свои интересы на уровне местных органов власти, а также принимать участие в крупных инвестиционных программах.

Важным аспектом является разработка и совершенствование законодательной базы организации туристических кластеров в Украине, становление системы обучения и подготовки специалистов по созданию и внедрению кластерной модели в сфере туризма с учетом потребностей и перспектив развития регионов.

Ключевые слова: туризм, кластер, туристические кластеры, ситуационные кластеры, туристический бизнес.

Mikhailyuk Elen

TOURISM CLUSTERS IN WELLNESS TOURISM IN ODESSA REGION

The article highlights the issues of development of health tourism in the Odessa region. Analyzes the types of clusters that can be formed or situational depending on the business purpose. Given the positive examples of creating a tourist card region. Examines ways of attraction of such marketing events as "Odessa at half price", which actually includes a variety of business structures and thus create the cluster.

Enterprises of tourist business, United in the tourism cluster within the region, get an opportunity to defend their interests at the level of local authorities, and also to participate in large investment programs.

Important aspects are the development and improvement of the legislative base of the organization of tourism in Ukraine, establishment of the system of education and training in the creation and implementation of the cluster model in the field of tourism taking into account the needs and perspectives of regional development.

Keywords: tourism, cluster, tourism cluster, the situational cluster, tourist business.

Постановка проблеми. Оздоровчий туризм має своєю метою профілактику здоров'я та відпочинок, він характеризується більшою тривалістю подорожі, відвіданням меншої кількості міст й більшою тривалістю перебування в одному місці.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. Теоретичними питаннями вивчення кластерів (в тому числі і туристичних) займаються: Гоблик В.В. [1], Горлачук В.В. [2], Крайник О. [3], Портер М. [4] та інші.

Серед **невирішених питань** - не існує єдиної думки, які види туризму відносити до лікувального туризму, а які - до оздоровчого. Якщо за критерії використовувати мету подорожі, можна виділити окремо лікувальний туризм і оздоровчий туризм. Усі вчені розглядають туристично-рекреаційний потенціал регіону або з точки зору географії, або з позиції конкретних видів туризму (наприклад, екологічного), що викликає багато дискусійних питань та протиріч. Тому, вказана проблематика потребує подальшого дослідження.

Постановка завдання: визначитися із сутністю понять: туризм, лікувально-оздоровчий туризм, кластери; розкрити процес кластеризації як чинник комплексності в розвитку туристичних підприємств Одеської області.

Викладення основного матеріалу дослідження. Оздоровчий туризм тісно пов'язаний з усіма іншими видами туризму в регіоні, тому подальше підвищення ефективності цілком залежить від формування загальної концепції комплексного розвитку.

Фактично туристичні кластери в регіоні вже існують у трьох видах:

1. Усі види туризму, представлені в регіоні намагаються об'єднатися в єдиний кластер.
2. Кластери формуються на базі окремих видів туризму – ситуаційні кластери (табл. 1.).
3. Утворюються організаційні кластери в залежності від поставленої на певний момент мети.

Таким чином, кластеризація дає змогу, з одного боку, комплексно розвивати певний регіон, де розвиваються його потенціали: природно-ресурсний, економічний, соціальний, фінансовий та інші, а з іншого боку – кластеризація створює умови для комплексного розвитку будь-яких видів діяльності у певному регіоні.

Єдиної науково обґрунтованої моделі формування туристичних кластерів в Одеській області не існує, у «Програмі розвитку туристично-рекреаційної галузі Одеської області на 2011-2015 рр.» про кластери взагалі не йдеться.

Але зважаючи на те, що процес кластеризації забезпечує комплексний і найбільш ефективний варіант розвитку туристичної сфери, об'єкти цієї сфери інтуїтивно створюють різні взаємовигідні сполучення для:

- підтримки ініціатив, спрямованих на об'єднання зусиль усіх суб'єктів ринку в напрямку напрацювання спільної тактики та стратегії розвитку сфери туризму;
- визначення дорожньої карти з активізації розвитку туризму в сучасних умовах;
- обміну досвідом та налагодження співпраці між усіма зацікавленими туристичними компаніями, громадськими об'єднаннями, організаціями та установами, а також обговорення проблемних питань розвитку окремих видів туризму та шляхів їх вирішення;
- розробки механізмів підвищення якості надання послуг; надання певного пакету послуг;
- організації і проведення спільних фестивалів, конкурсів, олімпіад;
- створення позитивного іміджу у світі та країні про туристичний потенціал регіону;
- спільного вирішення організаційних, рекламних, інформаційних, комунікаційних проблем;
- підтримання культурно-історичного потенціалу та відродження національної культури, традицій, обрядів;
- узгодження прийнятної тарифної і цінової політики;
- презентації нових туристичних напрямків і екскурсійних маршрутів;
- презентації нових видів туризму в регіоні;
- подальшого і більш ефективного розвитку певного виду туризму;
- удосконалення нормативно-правової бази розвитку туристичної галузі.

Таблиця 1

Ситуаційні кластерні утворення в туристичній сфері Одеської області

Види туризму	Види діяльності	Назва заходу	Перелік заходів	Організатори та учасники
Усі види туризму	Виставка	"Індустрія гостинності"	Семінари на тему: "Управління тарифною політикою готелю в умовах нестабільності"; "Сучасні технології просування ресторану в Інтернет"; "Сучасні тенденції по складанню винної карти ресторану". Виставки: «Меблі для санаторно-курортних комплексів, готелів, підприємств громадського харчування», «Індустрія розваг, обладнання для спортивних комплексів та SPA салонів», «Готелі. Ресторани. Кафе», «Дизайн інтер'єру».	
	Фестиваль	Моди і шопінгу Модний Look	Майстер-класи відомих українських та зарубіжних фахівців фешн-індустрії. Покази провідних вітчизняних і зарубіжних дизайнерів і торгових марок. Нон-стоп конкурс «Великий комбінатор» - фотополювання на стильно й оригінально одягнених гостей з голосуванням он-лайн. Релакс-зона з модними десертами від модних ресторанів.	Учасники: ресторани і торгові магазини Одеси. Представники фешн-індустрії.
	Асамблея	Міжнародна Асамблея туристичного бізнесу и Одеський туристичний фестиваль	Туризм як фактор мирного співіснування. Семінар "Туризм: рухаємося в Європу. Правила руху". Тренінг "Екологічний і винний туризм - розробка та маркетинг туристичних продуктів". Презентація туристичного потенціалу Одеської області та інших регіонів України.	
	Асамблея	Асамблея туристичного бізнесу	Презентації нових туристичних напрямків і екскурсійних маршрутів. Презентація одеських пляжів. Презентації міських екскурсійних маршрутів і безкоштовні екскурсії по Одесі. Ігри, вікторини на туристичну тематику. Екскурсії по Одеській кіностудії. Зустрічі з відомими мандрівниками; засідання Клубу мандрівників. Розважально-освітня програма для дітей «Навколо світу». Розіграші путівок та призів від учасників фестивалю. Кіноклуб фестивалю: покази фільмів на туристичну тематику. Екстрем-клуб фестивалю: показові	Організатори: Виставкова компанія «Експо-Юг-Сервіс», Одеська кіностудія Учасники: Клуб мандрівників, туристичні фірми.

			<p>виступи ролерів, скейтерів та велосипедистів.</p> <p>Туристичні квести. Музичні програми.</p> <p>Презентація винних турів та дегустація вин.</p> <p>Конкурси на швидкість і якість туристичних навичок.</p>	
Культурний туризм	Бал	Одеський бал	<p>Дефіле вечірніх та коктейльних нарядів, ділового одягу і вишуканих аксесуарів провідних вітчизняних дизайнерів.</p> <p>Виставка прикрас від ювелірних butikів Одеси.</p> <p>Дегустація елітних напоїв від провідних виробників і дистриб'юторів України.</p>	Організатор балу: ООО «Експо Виват», Одеська обласна філармонія, ювелірні butikи Одеси.
	Фестиваль	Обрядовий фестиваль «Купальська ніч»	<p>Зазивання творчими колективами на возах мешканців та гостей міста на фестиваль-конкурс пісенно-обрядових, хореографічних, театралізованих дійств, пісень, танців на купальську, народну тематику серед солістів, творчих колективів (без вікового обмеження).</p> <p>Виставка-продаж виробів майстрів декоративно-ужиткового мистецтва, гончарного та ковальського мистецтва купальських оберегів, вінків, проведення майстер-класів, презентацій;</p> <p>Катання на конях;</p> <p>Розважальна програма на воді з елементами купальських.</p> <p>Козацькі розваги.</p> <p>Спортивні змагання: вітрильна регата, перегони на човнах, боротьба, гирьовий спорт, бокс.</p> <p>Театралізоване дійство з елементами купальських обрядів на великій сцені.</p> <p>Конкурси на кращий купальський віз, костюм, оберіг, вінок.</p> <p>Святковий концерт.</p>	
Медичний туризм	Виставка	Medical SPA & Wellness Expo	<p>Формування комплексного уявлення про сучасні та альтернативні методи діагностики та профілактики захворювань, зміцнення імунітету.</p> <p>Популяризації краси та здорового способу життя.</p> <p>Демонстрація сучасних приладів і товарів медичного призначення, нетрадиційних методів діагностики та лікування, лікарських засобів натурального походження, які сприяють здоров'ю, красі і довголіттю.</p>	Організатор: «Центр виставкових технологій» Учасники: медичні центри, центри реабілітації та фізіотерапії, приватні клініки, лікарні,

				санаторії, українські та зарубіжні термальні курорти, компанії надають послуги в сфері SPA і Wellness - туризму.
	Форум	Розвиток медичного туризму	<p>Проведення науково-практичної конференції з питань розвитку медичного туризму та реабілітації.</p> <p>Презентація туристично-рекреаційного потенціалу Одеської області.</p> <p>Відкриття Чемпіонату з лікувально-оздоровчого масажу.</p> <p>Тренінги за видами лікувально-оздоровчого масажу.</p>	<p>Організатор: санаторій-профілакторій "Біла Акація".</p> <p>Учасники: керівники провідних санаторно-курортних установ України та туристичних компаній; виробники медичного обладнання та ліків, що використовуються в системі медичної реабілітації.</p>
Винний та гострономічний туризм	Виставка-фестиваль	Виставка-фестиваль органічного стилю життя «Жизнь в стиле ЭКО».	Експозиції: екотуризм (екологічний відпочинок, екоготелі), краса і здоров'я, природна медицина, оздоровчі технології, органічна, натуральна, мінеральна та лікувальна косметика.	<p>Організатор: «Центр виставкових технологій»</p> <p>Учасники: Музей коньячної справи Шустова.</p>
	Фестиваль	День Помідора	<p>Ресторани та кафе подадуть томатний суп, паніні з помідорами, салати з помідорами, м'ясо з помідорами, піцу і пасту.</p> <p>Ярмарок-продаж помідорів всіх сортів з різних районів Одеської області.</p> <p>Ярмарки на Дерибасівській - концерти фольклорних колективів.</p> <p>Ярмарок на Дерибасівській - майстер-класи з закручення помідорів.</p> <p>Спортивно-помідорні змагання.</p> <p>Конкурс з малювання картин за допомогою кетчупу.</p>	<p>Організатор: Аркадія-СІТІ.</p> <p>Учасники: ресторани, кафе, помідорний джаз"³ групою "Джаз-інсайт».</p> <p>Клуб Пляжник</p>

			Парад червоних машин і мотоциклів.	Tomato party feat. Діти Фіделя".
	Фестиваль	«Таки Так, смачно»	Приготування макаронів по-флотські. Майстер - клас з приготування. Відкриті дегустації вин. Дуель вин Спеціальні дегустації «Темниця Чорного Бокала» Гастрономічні майстер-класи «WINE EXPERT» Кулінарні майстер-класи для дорослих і дітей Конкурс «Одеський форшмак» Конкурс журналістів «Винний критик»	Організатори – Wine Expert Group, ВК «Експо-Юг-Сервіс, Одеська кіностудія. Учасники: ресторани, кафе, кондитерських і пекарень, виновироби виноторговці.
	Виставка	Виставка-конкурс «Виноградний калейдоскоп	Робота дегустаційної комісії конкурсу Дегустація (продаж) винограду та виноробної продукції Робота музею історії виноградарства і виноробства України Робота консультаційного центру з питань виноградарства і виноробства Конкурс за номінаціями: «Найбільша святкове гроно»; «Самий великоплідний сорт»; «Гармонійність смаку»; «Краща гроно сорту Аркадія»; «Кращий народний селекціонер	Організатори: Національна академія аграрних наук України, ОДА, ННЦ «Інститут виноградарства та виноробства ім. В.Е. Таїрова». Учасники: держ. підприємства, фермери, приватні підприємці, селекціонери
Сільський зелений туризм	Фестиваль	Козацька Одещина, фестиваль "Покрова"	Відродження та розвиток історичних, культурних традицій Українського козацтва, Об'єднання козацьких організацій. Виховання патріотизму, національної гідності та поваги до знакових подій української історії. Ознайомлення з експозиціями Музею Історії розвитку Українського козацтва. Презентація народними умільцями тонкощів гончарного ремесла, можливість приміряти повсякденний і святковий одяг українських козаків.	Організатор: КП "Туристичний інформаційний центр Одеси".

Формування туристичних кластерів за певною кінцевою метою, певним місцем реалізації або для певного виду туризму може бути спрямоване для об'єднання зусиль щодо створення преференцій в отриманні туристом комплексну послугу в єдиному пакеті за сприятливою ціною. Приладом можуть слугувати дві акції, проведені в Одесі:

1. Проект "Odessa City card" був впроваджений і здійснювався за підтримки Управління культури і туризму, національностей та релігій облдержадміністрації та КП "Облконцертсервіс.

Головна мета проекту - можливість для туристів і гостей області заздалегідь спланувати свій відпочинок і отримати при цьому якісні послуги за цінами нижче ринкових. Крім того, даний проект - своєрідний інструмент реклами для всіх учасників проекту і насамперед, для музейних установ області, які, як правило, відчувають брак коштів на проведення рекламних компаній. Аналогічні програми успішно працюють в усіх столицях і великих містах Європи, Азії, США.

Подорожуючи з "City card" турист отримує якісний туристичний сервіс, широку систему бонусів і привілеїв. Перші два пакети "Odessa City card" включали в себе: відвідування 8-ми музеїв і філій обласного підпорядкування; годинну оглядову екскурсію по історичному центру Одеси на електромобілі; буклет-путівник з головними пам'ятками області, важливою інформацією і рекламою партнерів проекту, а також інші послуги.

З часом туристична картка гостя буде доступна в двох варіантах. Залежно від терміну перебування в регіоні гості зможуть обрати програму на 3 або 6 днів. При цьому картка (знижки, бонуси та привілеї) залишається дійсною протягом року. Для активізації міжрегіонального обміну туристичними потоками проводяться робочі зустрічі workshop "Нові туристичного сезону 2015" і ргмо-тур "Одеська гостинність".

2. Акція «Одеса за півціни». Учасники акції:

- готелі: знижка 50% за умови бронювання на 2 і більше днів з 26 по 29 вересня (тільки за умови попереднього бронювання без посередників);

- ресторани: знижка 50% на кухню або бар для гостей міста з браслетами учасників;

- екскурсійне бюро: знижка 50% на всі екскурсії для тих туристів, хто забронював місця в готелях або отримав браслет гостя в одному з готелів, що беруть участь в акції;

- музеї: 50% знижки для тих туристів, хто забронював місця в готелях або отримав браслет гостя в одному з готелів, що беруть участь в акції;

- кінотеатри: 50% для тих туристів, хто забронював місця в готелях або отримав браслет гостя в одному з готелів, що беруть участь в акції;

- магазини: можуть робити спеціальну знижку для туристів з браслетами гостя;

- нічні клуби: 50% знижки на вхід для гостей міста, що мають браслети учасника;

- прокат велосипедів: знижка 50% для гостей міста з браслетами учасників.

Перелік учасників подібних проектів може постійно розширюватися, що і буде результатом кластеризації туристичної діяльності в Одеській області.

Висновки і пропозиції:

Основними перевагами кластерної моделі організації туристичного бізнесу є: застосування ефекту масштабу, коли економічна ефективність спільної діяльності об'єднаних у туристичний кластер підприємств є вищою порівняно з відокремленою діяльністю; розширення доступу до інновацій, що досягається внаслідок зустрічних міжфірмових потоків ідей та інформації; формування локального галузевого ринку праці, що дає змогу здійснювати обмін співробітниками, їхнє стажування, підвищення кваліфікації; зменшення собівартості послуг внаслідок спільного використання туристичних ресурсів і туристичної інфраструктури.

Підприємства туристичного бізнесу, об'єднавшись в туристичний кластер у межах регіону, отримують змогу ефективніше відстоювати свої інтереси на рівні місцевих органів влади, а також брати участь у великих інвестиційних програмах. Важливим аспектами є розроблення і вдосконалення законодавчої бази організації туристичних кластерів в Україні, становлення системи навчання і підготовки фахівців зі створення і запровадження кластерної моделі у сфері туризму з урахуванням потреб і перспектив розвитку регіонів.

Стратегічним орієнтиром подальшого розвитку оздоровчої сфери області має стати модернізація діючої матеріально-технічної бази, вихід на нові сегменти споживчого ринку і залучення додаткових клієнтів шляхом запровадження таких тенденцій сучасного ринку, як поліфункціональність послуг та диверсифікація власного продукту.

Оскільки термін дії існуючої Програми розвитку туристично-рекреаційної галузі Одеської області закінчився, потрібна розробка єдиної довгострокової Програми розвитку усіх видів туризму (в тому числі і оздоровчого) на тривалий період (до 2020-2030 рр.), в якій необхідно відобразити наступні проблеми і розробити наступні шляхи їх вирішення:

- розробити і запропонувати для ухвали Верховною Радою України законодавчі механізми створення туристичних кластерів за різними принципами: за видами туризму, за місцем формування, за певними цілями;

- упорядкувати стандарти понять про місця розміщення на об'єктах оздоровчого туризму;
- упорядкувати стандарти характеристики оздоровчих закладів;
- встановити єдині стандарти пільг для дітей різного віку в оздоровчих закладах;
- розробити механізми залучення до оздоровчих туристичних кластерів транспортних послуг, організації культурних заходів, фестивалів, виставок, впровадження «туристичних карток гостя» як в межах окремих курортних районів (одним з яких є приморські курорти Татарбунарського і Кілійського районів), так і для туристів Одеської агломерації.

Література:

1. Гоблик В.В. Формування кластерів у рекреаційно-туристичному комплексі // Автореф. дис. канд. економ. наук. ДНУЗ «Ужгородський національний університет» - Ужгород, 2009. - 24с.

2. Горлачук В.В., Січко С.М. Кластерна модель розвитку туризму // Економіка і регіон. - 2009. - №2(21). - С.28-31.

3. Крайник О., Біль М. Туристичний кластер регіону як форма соціального діалогу: управлінський аспект // Науковий вісник "Демократичне самоврядування". - 2009. - Вип. 4. // tourlib.net>statti_ukr/krajnyk.htm

4. Портер М. Международная конкуренция / М. Портер. – М.: Междунар. отношения, 1993. – 896 с.

1. Hoblyk V.V. Formuvannya klasteriv u rekreatsinyo-turystychnomu kompleksi // Avtoref. dys. kand. ekonom. nauk. DNVZ «Uzhhorods'kyu natsional'nyu universytet» - Uzhhorod, 2009. - 24s.

2. Horlachuk V.V., Sichko S.M. Klasterna model' rozvytku turyzmu // Ekonomika i rehion. - 2009. - #2(21). - S.28-31.

3. Kraynyk O., Bil' M. Turystychnyy klaster regionu yak forma sotsial'noho dialohu: upravlins'kyu aspekt // Naukovyy visnyk "Demokratyчне samovryaduvannya". - 2009. - Vyp. 4. // tourlib.net>statti_ukr/krajnyk.htm

4. Porter M. Mezhdunarodnaya konkurentsyya / M. Porter. – М.: Mezhdunar. otnoshenyya, 1993. – 896 s.

Рецензент: Герасименко В.Г., професор, завідувач кафедри Економіки і управління туризмом